

УДК 811.161.2'38

*Плотникова Галина Миколаївна,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
7galyna7@gmail.com*

ЕКСПАНСІЯ ВИКЛАДУ ЯК МОНТАЖНА ТЕХНІКА УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ

Метою дослідження є аналіз якісних характеристик експансії як монтажної техніки сучасної постмодерної літератури. **Методологічну основу дослідження** становить структурно-функціональний метод із застосуванням спостереження, порівняння, аналізу і узагальнення мовленнєвих явищ. **Наукова новизна.** Запропонована стаття за своєю проблематикою і змістом демонструє прагнення автора заповнити прогалину у наукових розвідках щодо текстових якостей постмодерного експансивного викладу тексту. **Висновки.** Дослідження експансивного викладу тексту показало, що стилістичний потенціал синтаксису дуже великий, і пошуки письменників-постмодерністів у царині умисного збільшення тексту з метою увиразнення та надання додаткової конотації чи смислу (експансії) – це спроба підняти художній твір до категорії мистецтва. Отже, дослідження експансивних технік організації художнього тексту є важливим компонентом дослідження літературно-художнього напрямку постмодернізму.

Ключові слова: постмодерна література, експансія, монтажна техніка, ампліфікація, плеоназм, повтори, надвелике речення, композиційно-мовленнєва форма.

Плотникова Галина Николаевна, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Экспансия изложения как монтажная техника украинской постмодерной прозы

Целью исследования является анализ качественных характеристик экспансии, как монтажной техники современной постмодернистской литературы. **Методологическую основу** исследования составляет структурно-функциональный метод с применением наблюдения, сравнения и обобщения языковых явлений. **Научная новизна.** Предлагаемая статья по своей проблематике и содержанию демонстрирует стремление автора заполнить пробел в научных исследованиях текстовых качеств постмодернистского экспансивного изложения текста. **Выводы.** Исследование экспансивного изложения текста показало, что стилистические и экспрессивные возможности синтаксиса – яркие и безграничны. Поиски писателей-постмодернистов в области умышленного увеличения текста с целью подчеркивания и предоставления дополнительной коннотации или смысла (экспансии) – это попытка поднять художественное произведение к категории искусства. Таким образом, исследование экспансивной организации художественного текста является важным компонентом исследования литературно-художественного направления постмодернизма.

Ключевые слова: постмодерная литература, экспансия, монтажная техника, амплификация, плеоназм, повторы, сверхбольшое предложение, композиционно-речевая форма.

Plotnykova Galyna, PhD-candidate of The National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Narrative expansion as a montage method of Ukrainian Postmodern prose

Purpose of Article. Purpose of the study is an analysis of the qualitative characteristics of narrative expansion as a montage method of Ukrainian postmodern prose. **Methodology.** Methodological basis of the study consists of structural and functional method using observation, comparison and synthesis of speech events. **Scientific novelty.** This article on their issues and content shows the author's desire to fill the «gap» in research the qualities of postmodern expansive text. **Conclusions.** The expansive study of the text shows that the stylistic and expressive possibilities of syntax are bright and limitless. Finding postmodern writers in the field of deliberate increase in the text with the aim of emphasizing and providing additional connotations or meaning (expansion) are an attempt to raise a work of art in the category of art. Thus, the research organization expansive artistic text is an important component of the study of literary and artistic direction of postmodernism.

Keywords: postmodern literature, expansion, montage method, amplification, pleonasm, replays, extra-large sentence, compositional form of speech.

Постмодернізм як історична епоха, що прийшла на зміну епосі модернізму, характерна для літератур різних країн: У. Еко, І. Кальвіно (Італія), Б. Чосич, М. Павич (Сербія), П. Зюськінд (Німеччина), К. Рансмайр (Австрія), Г. Пінчон (США), В. Пелевін, В. Сорокін (Росія); знайшла своє відображення у наукових розвідках І. Ільїна, Н. Маньковської, М. Можейко, А. Рикова, І. Скоропанової, та багатьох інших. Наприкінці ХХ ст. постмодернізм глибоко проник у творчість української когорти письменників і постає «своєрідним ідіостилем з набором екстралінгвальних параметрів (світогляд,

розуміння й відчуття людини і світу, емоційні домінанти та ін.) і комплексу мовно-виражальних засобів» [7, 27].

Наукові розвідки українських учених стосовно окремих аспектів постмодерного викладу тексту, як літературознавчі (М. Павлишин, Т. Гундорова, М. Зубрицька, Н. Зборовська, І. Бондар-Терещенко, С. Бук, О. Богачова, Л. Бербенець, Л. Калинська та ін.), так і мовознавчі (Г. Сюта, Г. Лукаш, М. Бондар, О. Переломова, І. Дегтярьова та ін.), свідчать, що питання залишається відкритим для вивчення, особливо на рівні викладу як пріоритетному для творчих пошуків письменників-постмодерністів.

Саме на рівні викладу у постмодерній літературі можна виділити ряд основних ознак: часткова або повна відмова від принципу конструктивної єдності і впорядкованості, часткова або непослідовна багатоскладовість, співприсутність різнорідних компонентів, прагнення до деконструкції, у більшості домінування майже фільмового монтажу над змістом, активне використання неконтрольованого внутрішнього мовлення та техніки «потoku свідомості», пошук нових форм викладу, поява орнаменталізації з її насиченістю і тіснотою зображального ряду, ритмічним, спіралеподібним розгортанням системи образних засобів у вигляді лейтмотивів, розвитком музичної теми, багатозначністю (символічністю) самих образів та багатством їхніх асоціативних зв'язків, обумовлених загостреним, художньо наголошеним «мисленням образами» письменника-орнаменталіста; домінуванням інтуїції над повсякчасним раціональним мисленням, велика рухливість образів та їхня залежність від різноманітних трансформацій. Орнаменталізація, у свою чергу, означає, що сьогодні ми маємо справу з гібридизованою формою художнього мовлення, що поєднує в собі характерні риси прози і поезії, так званою поетичною прозою, яку останнім часом все частіше називають орнаментальною. Зважаючи на всі її прояви, «орнаментальну прозу називають також ліричною, поетичною, ритмізованою (або ритмічною), художньою (на протизвагу звичайній: А. Бєлих, Б. Томашевський), некласичною (Н. Кожевнікова)» [цит. за 14, 407]. Власне на рівні світовідчуття і світовираження орнаментальна проза – це «різновид прози з системою насиченої образності, яка реалізує особливий тип художнього мислення. Дійсна образність, зокрема і орнаментальна, – не прикраса готової думки, а суть художнього мислення, процес і результат естетичного моделювання дійсності» [цит. за 14, 408].

Очевидна перевага форми над змістом у постмодерністів на текстовому рівні презентована двома взаємопротилежними прийомами художнього викладу – умисне скорочення текстових елементів з метою апелювання до життєвого досвіду читача, та умисне збільшення тексту з метою увиразнення та надання додаткової конотації чи смислу. Назвемо ці явища відповідно редуцією (від лат. *reductio* – повернення, відновлення, спрощення) та експансією (від лат. *expansio* – розширення) викладу художнього тексту.

Метою дослідження є аналіз якісних характеристик експансії, оскільки саме ця монтажна техніка представлена в українській постмодерній літературі більшою кількістю зразків. Експансія – як прийом зумисного розширення художнього тексту – має свої цікаві інтерпретації у прозі Ю. Андруховича, Ю. Іздрика, Л. Дереша, О. Ульяненка, В. Медведя, С. Процюка, О. Забужко, Є. Пашковського, В. Кураша та багатьох інших талановитих митців слова. Основні завдання дослідження:

- виокремити загальні принципи творення експансивного тексту українськими постмодерністами,
- показати загальні закономірності творення постмодерного експансивного тексту,
- класифікувати одиниці експресивного синтаксису у сучасному українському постмодерністському прозовому тексті,
- з'ясувати структурні моделі стилістико-синтаксичних маркерів у українському постмодерністському прозовому тексті.

Аналізуючи текст як одиницю синтаксису, Брандес М. П. виділяє два види збільшення синтаксичних, а, значить, і текстових структур [4, 306]: 1) експансію – розширення структури за рахунок лінійного збільшення кількості одиниць, що входять до неї, і 2) експансію за рахунок ускладнення структури, шляхом уведення додаткових одиниць. Паров'як І. І. [17, 19], досліджуючи німецькомовний постмодерний текст, слідом за Мороховським О. М., називають експансію «виразним засобом на синтаксичному рівні» [16, 138].

Розглянемо, як реалізовані ці види у постмодерному тексті. Розширення текстової структури за рахунок лінійного збільшення кількості одиниць в українській постмодерній літературі здійснюється у більшості випадків шляхом дублювання лексичних та синтаксичних одиниць, що проявляється у таких патернах:

1) Дублювання мовних одиниць для створення певного художнього ефекту. Найчастіше повтори такого плану лексичні, тобто стосуються повтору всього слова цілком або його відмінкових варіантів. В першу чергу, мова йде про дублювання мовної одиниці для створення мелодійного, пісенного ефекту: «*Каменем, каменем Збили крило мені, Каменем, каменем, Зранений, падаю...*» (О. Бик «Каменем, каменем» [19]); чи ритмізованої акцентуації: «*просто йти, просто втомитись, просто лягти посеред простору, закрити очі і уявити пташок на дроті – словами апостолів*» (Сергій Рожко «Форма вічності» [19]). Такі повтори часто супроводжують поетичне мовлення взагалі, а в постмодерному викладі активно опрацьовуються для надання інтертекстуального ефекту (вплетення романтичних начал в «неромантичний» постмодерн), мовного символізму та суб'єктивізму.

2) Часто повтори лексеми чи словосполучення використовуються письменниками-постмодерністами для надання викладу емоційного ефекту, тобто ефекту напруженості мови, її емоційної та інтонаційної виразності: «*Знаєш, ця злива – така злива! Злива регоче. У зливи істерика. Злива – жінка. Зливає сльози свої нам на голови горопашині. У зливи типова логіка й поведінка, Як на блондинку. Зливу дратують любовні шаши. Ті, що не з нею...*» (Ганна Осадко «Злива» [19]). За таких повторів тексти набувають декламаційної піднесеності, особливої емоційної виразності, експресії, акцентування тощо. Звернімо увагу, що у якості повтору у поданому вище прикладі використано і авторський неологізм «зливає», похідний від основного повторюваного слова, що ще більше підсилює синестезійний ефект: злива, як персоніфікований образ, – «*регоче*», «*истерить*» (звуковий ефект), «*зливає сльози*» (тактильний ефект), вона схожа на блондинку (візуальний ефект). Письменники-постмодерністи активно досліджують ступінь виразності повторів через структуру та місце повторюваної одиниці мовлення. Так, Ганна Осадко активно обіграє у згаданому прикладі контактний і дистантний повтори, анафору та апанафору.

Хоча постмодерністи не зупиняються лише на лексичних повторах, у їхній творчості наявні і звукові та морфемні повтори: (повтори морфем чи їх частин: «*Я прощу тобі, місто, трамваєм травмований травень...*» (О. Бобошко [19]), «*Стрілки годинника – Сонячні промені Тішаються тишею, Тішаються зрадою, ой...*» (О. Бик [19]), що створює ефект асонансу, особливо в поєднанні повторів різних рівнів: «*Жінку море поглинуло, заколисавши у мушлі.... Жінка марила морем... Вона не прокинулася досі...*» (Ірина Буцяк [19]). Доповненням категорії лексичних повторів у сучасній постмодерній літературі виступають синтактико-стилістичні маркери-протиставлення – хіазм (перехресний паралелізм) та антитеза (протиставлення): «*Мені... солодко? Солодко. Тоді чому так гірко?*» (Люко Дашвар «Покров» [6]). В поданому прикладі маємо контактний повтор і протиставлення «*солодко-гірко*».

Часто у постмодерністів і звичайна тавтологія може нести подвійний смисл і підсилювальний ефект, а отже бути не тільки виправданою, а й потрібною; а висловлення типу: «*Що є причиною для причини?*» (Любоко Дереш «Миротворець» [10]), з часом доповнять словник тавтологічних фразеологізмів і займуть своє чільне місце поруч з уже відомими «*вольная воля*», «*гори воно вогнем*», «*дивне диво*» та ін. Автори-постмодерністи наділяють свої тексти експресивною потужністю, яка реалізується через створення своїх власних метафоричних форм викладу, перегуків на образному і мовленнєвому рівнях, що часом співвіднесені з афористичністю викладу, особливо цьому сприяють використання омофонів у якості повторів: «*Едем — це не туди, куди ідем*» (Ігор Римарук «Бермудський трикутник. Книга триптихів» [21]).

Експресивність постмодерних повторів в українській літературі часто заснована на його надмірності в номінативному плані. Письменники буквально «зловживають» повторами для створення відповідного стилістичного ефекту: «*...Найкраща поезія уміщається на кінчику голки. Найкраща проза – виправлена і закреслена. Найкращий Гончар – не Олесь. Найгірший Назар – не Гончар. Найкращий серед Назарів Гончарів – також академік, також Бу-Ба-Бу – Назар Гончар!*» (Ю. Андрухович «Дезорієнтація на місцевості» [2]). Таким чином література набуває особливостей концентрату, коли кожна думка максимально увиразнюється, метасимволізується, набуває подвійних тлумачень тощо.

3) Розширення текстової структури за рахунок однорідності. Письменники-постмодерністи активно опрацьовують однорідність як на рівні простих неускладнених однорідних членів речення, так і на рівні однорідної супідрядності простих речень у складному. Блоки однорідних членів в постмодерному тексті будуються, як правило, з словоформ, що позначають однотипні поняття; перерахування нерідко виглядає як довгий ланцюжок однорідних членів з безсполучниковим (асиндетон) та сполучниковим зв'язком (полісиндетон): *читати тебе як книгу / заламувати сторінки / підкреслювати абзаци / закреслювати рядки / знову тебе брати / то грубо то ніжно до рук / шукати в тобі правду / здавати тебе в друк / розгортати тебе вдихати / підпалити тебе здуру // розібрати тебе на цитати / розірвати твою палітуру / перечитувати щоразу / на свято і перед боєм / повторювати твою назву / і засинати з тобою» («Читати тебе як книгу» Артем Полежака [20]).*

Перелічення може мати різну семантичну послідовність і бути семантично ампліфікативними. Ампліфікація (від лат. *amplificatio* – розширення, збільшення), як нагромадження, нанизування близькозначних, однотипних і однорідних компонентів (слів, словосполучень, однорідних речень), в українському постмодерному текстотворенні знайшла своє активне вираження. Фактично кожен письменник-постмодерніст звертається до ампліфікації. Це і звичайна ампліфікація-перелічення, наприклад: «Хто шукає Дерево, знаходить Землю. Хто шукає Землю, знаходить Воду. Хто шукає Воду, знаходить Вогонь. Хто шукає Метал, знаходить Дерево. Хто шукає Бога, знаходить себе. Хто шукає себе, знаходить Бога» (Любка Дереш «Голова Якова» [9]), так і перелічення з ефектом висхідної чи низхідної градації: «Подобалося, що він, колишній безіменний хтось, син і онук таких самих хтосів, з маси, з натовпу, з юрби й юрми, став поважною людиною: втручався у процеси, крутився, засідав, вирішував, дописував, виступав, уособлював, брав участь, обирав, був обраним, створював, членствував, належав, кооптувався, залучався, втілював, головував, бив перший удар по м'ячу, розрізав стрічку, усміхався в об'єктив, спускався в забій, давав інтерв'ю, навіть жартував по телевізору. Незчувся, як доскочив сметанки, шановного і шанованого товариства – вже й дайшники впізнавали його. Мати грубуля, дочка товстуля, а син – кучерявий». (Марина Меднікова «Гю» [15]).

Поступове нагнітання засобів художньої виразності задля підвищення чи пониження їхньої емоційно-сислової значимості на постмодерному просторі стає полем для пошуку власного стилістичного маркера.

Показовою є творчість Ю. Андруховича. Активне використання умовної синонімії, що граматично виражається у гіпервикористанні однорідності та багатослівності – улюблений авторський прийом романів «Рекреації», «Московіада», «Перверзія», «Дванадцять обручів». Для прикладу розглянемо уривок з роману «Московіада»:

«Чомусь почали народжуватись інші українці – свиноокі, з невиразно-заокругленими щиями, з безбарвним волоссям, яке існує тільки для того, щоб вилазити. Вочевидь, природне бажання наших предків якомога швидше випнутися у великороси призвело до певних пристосованих мутацій. Наші славні пращури інтенсивно зривали із себе й своїх нащадків чорнії брови, карії очі, ніженьки білії, вустонька медовії й тому подібне націоналістичне причадалля. Останні сімдесят років зробили цей процес необоротним. Переконаватися в цьому недовго: достатньо пройтися вночі Київським вокзалом і подивитися на цих сплячих товстих людей у поганому одязі: херсонських, житомирських, вінницьких, кіровоградських, зачепилівських, зателепанських, (...), та – що там! – і львівських теж...» (Ю. Андрухович «Московіада» [3]). Як бачимо, в кожному реченні присутні по кілька рядів однорідних членів речення, які часто перетворюються на потік асоціацій. Така однорідність є характерною ознакою авторського стилю Ю. Андруховича, її основне призначення – увиразнення та колоритування текстового викладу. Автор зумисне нагромаджує однорідність, при чому однорідні члени речення найчастіше поширеного типу. Поєднання в однорідні члени речення лексем, що позначають реалії з квазіреаліями надає викладу додаткового гумористично-сатиричного ефекту та «гри в підтекст». У творчості Ю. Андруховича найяскравіше представлено, як нанизування однорідних членів речення, які не є синонімічними, так і узуально синонімічних мовних одиниць. Така мовна гра – це влучна експресивна характеристика мовно-літературного постмодернізму, коли жодне слово у тексті не є випадковим.

Любка Дереш у своїй творчості часто пробує створити цілі асоціативні ряди шляхом створення синтаксичної однорідності: «Серед звуків я – звук іржавих завіс. Серед наркотиків я – горілка. Серед пацієнтів я – симулянт. Серед серіалів я – саус-парк. Серед героїв саус-парку я – кенні. Серед країн я – Україна. Серед акторів я – барбара стрейзанд. Серед джерел я – версія. Серед версій я – пародія. Серед творчості я – система. Серед систем я – збій. Серед узорів я – дефект виробництва. Серед букв я – буква и, найбезглуздіша буква, якою затикають всі діри у мові. Серед бойових мистецтв я – мистецтво відповзати. Серед ударів я – заборонений удар» (Любка Дереш «Голова Якова» [9]). Тут і різні групи повторів, і симетрія однотипних однорідних речень, і ампліфікаційна панорамність. Часто письменники-постмодерністи «граючись в однорідність» вдаються до такої стилістичної фігури як пролепсис, що полягає в заміні повторюваного елемента відповідним займенником або прислівником. Це надає додаткового дидактичного та афористичного смислу: «Нічого не бійся. Не бійся хвороб, вони гартують тіло і душу. Не бійся невдач, вони гартують волю. Не бійся старості – і вона не обтяжить тебе. Не бійся смерті – і вона тебе не засмутить. Не бійся своїх слабостей і гріховності – усі ми такі в Бога. Треба знати, яким ти хочеш бути і що робити. Так і чини. Так і йди по життю. І так тобі буде» (Мирослав Дочинець «Многії літа. Благії літа» [11]). Пролептичні конструкції разом з повторами та однорідністю створюють ефект прозового афористичного ритму (афоритму) – творчого винаходу письменників-постмодерністів.

Така ритмізація разом зі згущенням експресивності наближає прозу-постмодерн до поезії, коли текстовий фрагмент стає своєрідною поезією у прозі. Ось як у Лариси Денисенко описується звичайні б здавалося кава та чай: *«Запах та сутність кави – ближче до самотності та індивідуалізму. Чай – родинний, теплий, благодійний, закличний до спілкування. Кава самодостатня, різка та пікантна. Вона для минулого та майбутнього, для спогадів та мрій, чай – для теперішнього»* (Лариса Денисенко «Відлуння: від загиблого діда до померлого» [8]). Пролепсис надає цьому опису ясності, логічного завершення і орнаментальності, однорідність – максимального увиразнення та легкості.

Розширення текстової структури за рахунок ускладнення насамперед проявляється в українському постмодерному тексті активним використанням вставних, вставлених конструкцій та парентези.

Такі конструкції, оформлені граматично незалежною від структури речення, в яке вона вноситься. Як правило, парантези розташовані в середині речення і графічно виокремлені комами або тире. Вставними можуть бути окремі слова, словосполучення, просте речення, складнопідрядне чи складносурядне речення у деяких випадках навіть абзац. Парантеза в художній літературі виконує функцію створення емоційного фону за допомогою різних інтонацій тексту, а також створює ефект розмірковування часом з ефектом «потоків свідомості» викладу: *«Ми знову у цій – не позаздрять! – застиглій імлі, ланцями прив'язані – не розірвати без крику»* (Анна Багряна «Хіба воскресати – то примха лише для земних?!» [19]). Апелятивне та уточнювальне навантаження вставних та вставлених конструкцій у письменників-постмодерністів носить поширений характер, такі конструкції активно побутують не лише у прозі, а й у поезії: *«Зупиняється Бог край дороги як ліс і жебрак. Тінь від рук (чи гілля?) спазматично руйнує екватор»*. (Наталка Білецька «Зупиняється Бог» [19]).

До другого типу експансії, а саме: експансії тексту за рахунок ускладнення структури, шляхом уведення додаткових елементів можна віднести додаткове нагромадження викладових елементів у самому реченні, за рахунок чого речення збільшуються до рівня надвеликого – складного речення, яке об'єднує більше десяти простих (частково, це питання було описано нами у статті «Редукція та експансія синтаксису сучасної художньої літератури у роботі редактора» [5, 442-444]).

Такий тип викладу характерний також для творчості О. Забужко, Т. Прохаська, С. Жадана, Ю. Іздрика та багатьох інших українських постмодерністів. Кожен з них подає власний прийом монтажу надвеликого речення, наприклад, С. Жадан цілі діалогічні композиційно-мовленнєві форми вставляє в одне речення без графічних виділень, які вимагає правопис: *«Стійте, кричав він, стійте араби, стійте, ніби він їх від чогось остерігав...»* (С. Жадан «Берлін, який ми втратили» [22]). Такий прийом надає тексту ефекту «прикорення викладу», натякає на прискорену швидкість говоріння героя без прямої вказівки на те. О. Забужко трансформує діалогемі всередині надвеликого речення у напівпрямую мову чи цитацію. Викладові одиниці з напівпрямою мовою у Оксани Забужко активно вклинюються у розповідні, розмірковувальні на описові: *«Тепер, коли мене запитують, що в ті дні було найтяжче (...), коли таке запитують, я щоразу ніби впираюсь в глухий мур у собі самому, у власну знехтять щось пояснювати, плутаючись у своїй недорікуватій англійській, белькотіти, що «тяжко» – це не зовсім те слово, воно – зовсім не пасує, до того, що переживалося нами впродовж тих трьох тижнів, що, навпаки, «тяжко» було радше потім, коли все скінчилося – коли почався енергетичний вплив, і треба було розходитися по домівках...»* («Альбом для Густава» [22]). У цьому уривку 54-компонентного складного речення бачимо, що замість традиційного діалогу, подано гібрид напівпрямої мови з елементами опису та розмірковування.

Межа між компонентами надвеликого речення дуже умовна, адже вони – частини одного цілого речення. Кома надає таким компонентам ефекту переліку і незавершеності.

Частіше прості речення у складному поєднуються послідовно чи умовно-послідовно, як-от в 25-компонентному реченні з повісті Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку» (зі слів «невдовзі Ганнуся спостерегла...» [12]):

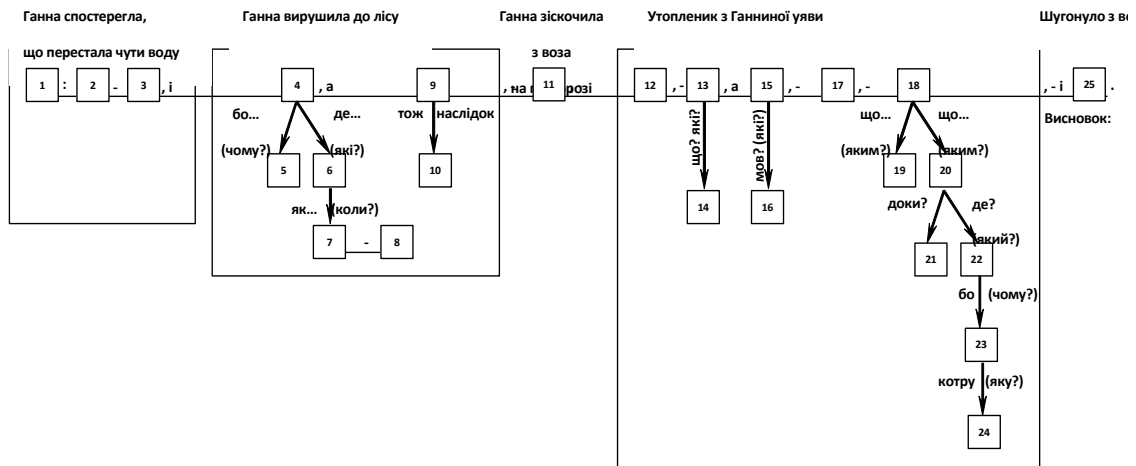
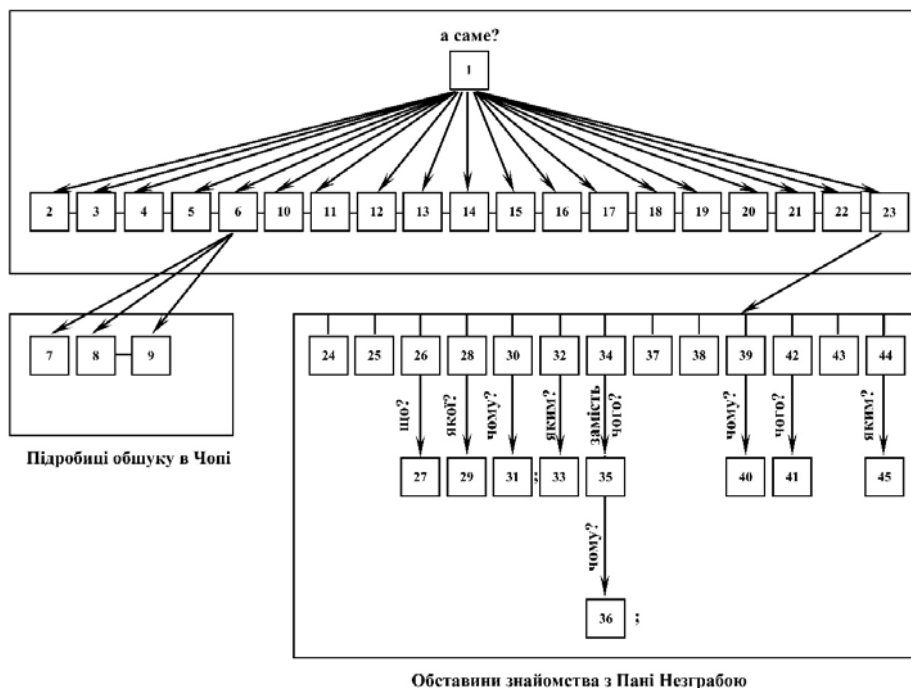

Рис 1. Схема надвеликого речення з повісті О. Забужко «Казка про калинову сопілку»

Таке поєднання надає тексту ефекту «нанизування»: теми, як намистинки, нанизуючись на одну сюжетну канву доповнюють одна одну і увиразнюють. Як зазначає І. Дегтярьова: «Великі синтаксичні сполуки — це вершина мовностилістичної піраміди постмодерністської словесної творчості. Центром побудови великих синтаксичних сполук є категорія однорідності» [7, 29].

Рідше зустрічається кущовий зв'язок речень, коли прості речення у складному прямо залежні від одного головного. Прийом, яким автор поєднує такі речення – має амплікативний характер, коли синтаксичні одиниці, що побудовані за однією моделлю, залежні від одного, головного простого речення в складному. Такий прийом значно увиразнює художній текст, і настільки активно використовується постмодерністами, що став своєрідним стилістичним маркером мови постмодернізму, про що свідчить не тільки художня проза, а й публіцистика, літературно-критична творчість цих письменників, які у різножанрових, різностильових текстах, есе зберігають характерні особливості свого стилю. Для прикладу розглянемо 40-компонентне речення роману Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» (речення починається словами: «А насправді було так...») [1, 28–31].

Події відбувалися в житті Карла-Йозефа Цумбруннера

Підробіччя обшуку в Чопі

Обставини знайомства з Пані Незграбою

Рис. 2. Схема надвеликого речення з роману Юрія Андруховича «Дванадцять обручів»

Постмодерні тексти заскладні для одноразового прочитання, зв'язки часто губляться після перших семи композиційно-мовленнєвих форм, тому читач змушений по кілька разів перечитувати фрагмент, смакуючи кожну деталь.

Непервершеним майстром експансії викладу художнього тексту в українській прозі вважається Євген Пашковський – його надвеликі складні речення часом містять більше 300 простих.

Для прикладу перше речення з роману «Щоденний жезл» [18] складається з 297 простих речень, які у свою чергу об'єднуються в 30 композиційно-мовленнєвих форм з розмитими кордонами, частина з таких композиційно-мовленнєвих форм, має включені одиниці (з метою економії викладу, ми не подаємо схему цього речення тут).

Як зазначив свого часу П. Загребельний, роман «Щоденний жезл» «демонструє абсолютно неймовірні можливості української мови. Є. Пашковський з мовою робить таке, що не снилося жодному письменникові. Подібного твору, з таким багатством мови, з таким неспокоєм не було в українській літературі за всі століття історії України. Він витворює з мовою таке, що просто неймовірно» [13]. У надвеликих реченнях Є. Пашковського простежуються одночасно усі техніки експансії викладу – плеоназм, ампліфікація, як на лексичному так і на синтаксичному рівнях, повтори різних видів, вкладені конструкції, ризоматичні елементи. Такі речення-гіганти – це своєрідні «гіпертексти у тексті», і незважаючи на те, що його одиниці представлені у лінійній послідовності, текст можна читати в будь-якому порядку.

Дослідження експансивного викладу тексту показало, що експресивний стилістичний потенціал синтаксису дуже великий. Пошуки письменників-постмодерністів у царині умисного збільшення тексту з метою увиразнення та надання додаткової конотації чи смислу (експансії) – це спроба підняти художній твір до вершин мистецтва. Експансивна організація тексту є важливим компонентом дослідження літературно-художнього напрямку постмодернізму.

Література

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів [Текст] : Роман. 2-ге, випр. і доп. / Ю. Андрухович – К. : Критика, 2004. – С. 28–31.
2. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості Режим доступу: <http://e-bookua.org.ua/audio/ukrlit/763-andruhovich-yuriy-dezoryentacya-na-mscevest.html>
3. Андрухович Ю. Московіада // <http://www.e-reading.club/book.php?book=1000032>
4. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс [Текст]: учебник / М. П. Брандес. – 3-е изд., перераб и доп. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФА-М, 2004. – 416 с.
5. Гриценко Г. М. Редукція та експансія синтаксису сучасної художньої літератури у роботі редактора // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Вип.15. /Укл. А. Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – С. 440–444.
6. Дашвар Л. Покров. Режим доступу: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1041831>
7. Дегтярьова І. Інтертекстуальність як спосіб індивідуального текстотворення Ю. Іздрика [Текст] / І. Дегтярьова // Культура слова. – Вип. 68–69. – К., 2007. – С. 12–17.
8. Денисенко Л. Відлуння: від загиблого діда до померлого Режим доступу: <http://www.rulit.me/books/vidlunnya-vid-zagiblogo-dida-do-pomerlogo-read-368595-1.html>
9. Дереш Л. Голова Якова Режим доступу: <http://javalibre.com.ua/java-book/book/2911059>
10. Дереш Л. Миротворець <http://www.e-reading.club/book.php?book=1025996>
11. Дочинець М. Многії літа. Благії літа // <http://www.e-reading.club/book.php?book=1008824>
12. Забужко О. Казка про калинову сопілку [Текст] / О. Забужко – К. : Факт, 2000 – 95 с.
13. Загребельний П. Передмова до «Щоденного жезлу» [Електронний ресурс] : Режим доступу: // <http://library.kr.ua/elib/pashkovskiy/shodenniyezhl.html>
14. Майданченко П. І. Український орнаментальний експресіонізм: до характеристики явища [Текст] / П. І. Майданченко //Наук. вісн. Ізмаїл. держ. пед. ін-ту. – Вип. 7, – Ізмаїл, – 1999. – С. 67–71.
15. Меднікова М. Тю Режим доступу: // <http://mreadz.com/read-217461>.
16. Мороховський А. Н. и др. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К. : Вища шк., 1984. – 288 с.
17. Паровяк І. І. Експресивний потенціал синтаксичних одиниць у німецькомовному постмодерністському тексті. Дис... канд. філол. наук. – Чернівці, 2015. – 243 с.
18. Пашковський Є. Щоденний жезл [Текст] : Роман-есеї / Є. Пашковський. – К. : Генеза, 1999. – 471 с.
19. Поетичні майстерні: Вірші, проза, аналітика, огляди. Режим доступу: // <http://maysterni.com/>
20. Полежака А. Вірші Режим доступу: <http://dotyk.in.ua/polezhaka.html>
21. Римарук І. Бермудський трикутник. Книга триптихів Режим доступу: <http://1576.ua/books/1824>
22. Сайт електронної книги. Режим доступу: // <http://www.e-reading.club>

References

1. Andrukhovych, Ju. (2004). Twelve hoops. Kyjiv: Krytyka [in Ukrainian].
2. Andrukhovych, Ju. Disorientation on the ground. Retrieved from <http://e-bookua.org.ua/audio/ukrlit/763-andruhovich-yuriy-dezoryentacya-na-mscevest.html> [in Ukrainian].
3. Andrukhovych, Ju. Moskoviyada. Retrieved from // <http://www.e-reading.club/book.php?book=1000032> [in Ukrainian].

4. Brandes, M. P. (2004). The style of the text. Theoretical course. Moscow: Progress-Tradycyja; YNFA-M [in Russian].
5. Ghrycenko, Gh. M. (2007). Reduction and expansion syntax of contemporary fiction in the editor`s work // Linguistic Studies. (Issue 15), (pp. 440-444). Donecjk: DonNU [in Ukrainian].
6. Dashvar, L. Coating. Retrieved from <http://www.e-reading.club/book.php?book=1041831> [in Ukrainian].
7. Deghtjarjova, I. (2007). Intertextuality as a way of individual Izdryk`s text. Kuljtura slova, issue. 68–69, pp. 12–17 [in Ukrainian].
8. Denysenko, L. Echoes from the deceased grandfather to the dead. Retrieved from <http://www.rulit.me/books/vidlunnya-vid-zagiblogo-dida-do-pomerlogo-read-368595-1.html> [in Ukrainian].
9. Deresh, L. James`s head. Retrieved from <http://javalibre.com.ua/java-book/book/2911059> [in Ukrainian].
10. Deresh, L. The Peacemaker. Retrieved from <http://www.e-reading.club/book.php?book=1025996> [in Ukrainian].
11. Dochyneć, M. Many years. Happy years. Retrieved from // <http://www.e-reading.club/book.php?book=1008824> [in Ukrainian].
12. Zabuzhko, O. (2000). Tale of guelder rose pipe. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].
13. Zaghrebeljnyj, P. Zagrebelniy`s preface to «Daily rod represents». Retrieved from <http://library.kr.ua/elib/pashkovskiy/shodenniyez.html> [in Ukrainian].
14. Majdanchenko, P. I. (1999). Ukrainian ornamental expressionism: the characteristics of the phenomenon. Naukovyj visnyk Izmajiljskogho derzhavnogho pedagoghichnogho instytutu, 7, Izmajil, pp. 67–71 [in Ukrainian].
15. Morokhovskij, A. N., Vorobjeva, O. P., Lykshosherst, N. Y. & Tymoshenko Z. V. (1984) Stylistics of the German language. Kyiv: Vyshha shkola [in Ukrainian].
16. Pashkovskij, Je. (1999). Daily staff. Kyjiv: Gheneza [in Ukrainian].
17. Parov`jak, I. I. (2015). Expressive potential syntactic units in the German postmodern text. Candidate`s thesis. Chernivci [in Ukrainian].
18. Poetry workshop: Poetry, prose, analyst reviews. Retrieved from <http://maysterni.com/> [in Ukrainian].
19. Polezhaka, A. Poetry. Retrieved from <http://dotyk.in.ua/polezhaka.html> [in Ukrainian].
20. Rymaruk, I. Bermuda triangle. Book of triptych. Retrieved from <http://1576.ua/books/1824> [in Ukrainian].
21. Site of eBooks «E-reading Club». Retrieved from // <http://www.e-reading.club> [in Ukrainian].
22. Parov`jak I. I. (2015) Expressive potential syntactic units in the German postmodern text. Candidate`s thesis Chernivci [in Ukrainian].

УДК 821.161.1-31.09

*Стельмах Анна Андріївна,
бакалавр Київського національного
університету ім. Т. Шевченка
anna.stelmax.96@mail.ru*

ПОЕТИКА МЕЖІ В РОМАНІ Ф.М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ЗЛОЧИН І КАРА»

Мета роботи. Стаття присвячена дослідженню поетики в романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». Проаналізовано динаміку змін стану Раскольнікова на фізичному, душевному та духовному рівнях. **Методологія** полягає в застосуванні структурно-семіотичного, культурно-історичного, текстологічного методів та методу психоаналізу. **Наукова новизна** роботи визначається дослідженням взаємозв'язку ідеї роману та її формальними проявами у тексті. Проведений аналіз розвитку свідомості дає можливість зробити **висновок** про те, що фізичний стан Раскольнікова (його хвороба) був причиною злочину. Від динаміки змін стану Раскольнікова залежить розвиток дії в романі.

Ключові слова: межа, злочин і кара, зміна стану, ідея.

Стельмах Анна Андреевна, бакалавр Киевского национального университета им.Т.Шевченка

Поэтика границы в романе Ф.М.Достоевского «Преступление и наказание»

Цель работы. Статья посвящена исследованию поэтики границы в романе Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание». Проанализирована динамика изменений состояния Раскольникова на физическом, душевном и духовном уровнях. **Методология** заключается в применении структурно-семиотического, культурно-исторического, текстологического методов и метода психоанализа. **Научная новизна** определяется исследованием взаимосвязи идеи романа и ее формальными выражениями в тексте. Проведенный анализ развития сознания дает возможность сделать **вывод** о том, что физическое состояние Раскольникова (его болезнь) было причиной преступления. От динамики изменений состояния Раскольникова зависит развитие действия в романе.

Ключевые слова: граница, преступление и наказание, изменение состояния, идея.